

Oetomo verlof zou geven tot het oprichten van eigen *dessa*-scholen (naast die tot welker oprichting van Heutzs de stoot had gegeven), tehuizen zou openen voor het opvangen van bedelaars, de woeker beter zou tegengaan en volksbibliotheken in het leven zou roepen. Ten congresse betoogde evenwel de hofarts van de vorst, de *Soesoehoenan*, van Soerakarta, 'dat', aldus een in Den Haag voor de minister van koloniën opgestelde nota, 'de Javaan niet alleen geen Hollandse of Westerse beschaving nodig heeft, maar daarvoor zelfs niet vatbaar is'; dat betoog 'lokte kreten van ontstemming en zelfs gefluit uit' – de meeste aanwezigen waren voorstanders van modernisering (maar met mate! Een voorstel van Tjipto om zich tegen de *adat* uit te spreken werd verworpen) en wensten kennelijk dat het gouvernement ernst zou maken met het beleid van de 'zedelijke roeping', 'de vereniging', aldus de Haagse nota, 'wil dus het gouvernement slechts in de hand werken.'¹

Het naar voren treden van *Boedi Oetomo* kwam voor veel Nederlanders in Indië als een verrassing. Aan dr. G. A. J. Hazeu, Idenburgs adviseur voor inlandse zaken, was niet ontgaan dat de inheemse samenleving in beweging was gekomen, maar anderen ('vele Europeanen', schreef hij aan van Heutzs) hadden daar niets van gezien. 'De Inlander', aldus Hazeu, 'was, zo meenden dezen, nu eenmaal indolent en tot geen enkele zelfstandige, initiatief en energie eisende werkzaamheden in staat, en men had geen reden te geloven dat het ooit anders zou worden. Voor dezulken nu was het congres te Djokjakarta een openbaring.'²

Een jaar later, in 1909, werd aan *Boedi Oetomo* door het gouvernement rechtspersoonlijkheid verleend. In de vereniging, die toen ca. tienduizend leden telde, was zich inmiddels een belangrijke ontwikkeling gaan aftekenen: de leerlingen van de dokter *Djawa*-school, de *Osvia*'s en de kweekscholen die allen nog midden in hun opleiding zaten, verloren aan invloed en de inheemse gezagdragers uit Djokjakarta die de aloude Javaanse cultuur wilden handhaven en afkerig waren van het uiten van vèrgaande, laat staan extreme wensen, gingen de toon aangeven. In september '09 liepen Tjipto en een andere radicaal denkende uit het bestuur weg – er werden in hun plaats twee regenten gekozen.

Tjipto had gewild dat *Boedi Oetomo* haar actie tot de hele archipel zou uitbreiden, maar ook dat denkbeeld was afgewezen. *Boedi Oetomo* werd een van alle radicalisme afkerige organisatie; zij kreeg vooral in de

¹ Nota, 17 dec. 1908, van de afd. A van het dep. van koloniën in van der Wal: *Opkomst*, p. 39, 42. ² Nota, 30 dec. 1908, van G. A. J. Hazeu aan van Heutzs in a.v., p. 43.